

IVN 'DE MAASDORPEN': AL MEER DAN TIEN JAAR VRIJWILLIG LANDSCHAPSBEHEER

Bart Reintjes, Dintel 80, 5032 CR Tilburg

De werkgroep vrijwillig landschapsbeheer van het IVN 'De Maasdorpen' is eind jaren '80 opgericht. Het werkgebied omvat globaal het gebied dat gelegen is ten westen van de Maas met de gemeenten Grubbenvorst, Sevenum, Broekhuizen en gedeelten van Horst en Meerlo-Wanssum. De werkgroep heeft een grote mate van zelfstandigheid binnen de IVN-vereniging en hoewel de coördinerende werkzaamheden door IVN-leden geschieden, zijn de beheerwerkzaamheden voor iedereen die interesse heeft toegankelijk.

Behalve vrijwilligerswerk wordt er ook advies gegeven aan particulieren en gemeenten over de inrichting en het beheer.

waarmee samen wordt gewerkt is IKL. Via IKL worden de gereedschappen geregeld en een aantal leden van de werkgroep hebben door IKL georganiseerde cursussen gevolgd. De laatste zeven jaar is het accent van de werkzaamheden steeds meer gaan liggen in de natuurgebieden van SBB (Schuitwaterreservaat) en Stichting het Limburgs Landschap (Kaldenbroek).

We werken met een vaste groep vrijwilligers (ongeveer 8 tot 10 personen). Deze groep wordt aangevuld met vrijwilligers die alleen meedoen met bepaalde projecten. Bijvoorbeeld alleen maar het project Schuitwater.

SAMENWERKING EN ORGANISATIE

Er is de afgelopen 10 jaar samengewerkt met tal van organisaties. Hierbij betreft het zowel particuliere en overheidsorganisaties als terreinbeherende instanties. Projecten zijn uitgevoerd voor o.a. de gemeenten Sevenum en Grubbenvorst, het waterschap, Nederlandse Spoorwegen, Staatsbosbeheer en het Limburgs Landschap. Een belangrijke organisatie

Iedere zaterdagochtend in de maanden november, februari en maart wordt er gewerkt. De werkzaamheden duren van 9.30 tot 13.00 uur. Tussendoor is er een kwartiertje pauze

FIGUUR 1
Opschonen van bij Swolgender Heide
(voorjaar 1998).

FIGUUR 2
Kleine zonnedaauw komt massaal op na
opschonen van bij Swolgender Heide.

FIGUUR 3
Plaggen ven Swolgender
Heide (1997).

FIGUUR 4
Afvoeren plagse ven
Swolgender Heide (1997).

IVN 'de Maasdorpen' in nauwe samenwerking met Staatsbosbeheer bezig om de oorspronkelijk flora terug te krijgen. De situatie in het voorjaar 1992 was een aantal sterk verdroogde en verstoorde vennen. In de vennen die gelegen waren op kavel 31 waren een kikkerpoel en greppels aangelegd. Het zand van de kikkerpoel en greppels werd daarbij

waarbij koffie en koeken genuttigd worden (deze worden betaald door de opbrengsten van het hout).

De vrijwilligers krijgen half oktober het programma toegestuurd voor de maand november en in januari voor de maanden februari en maart. Hierbij wordt een kort verslag toegevoegd van de resultaten van de verschillende projecten. Af en toe vindt er in de zomermaanden een speciale excursie plaats voor de vrijwilligers en overige belangstellenden om de resultaten van het beheer te bekijken.

Behalve het rondsturen van het programma en de excursies wordt de bekendheid van de werkgroep ook vergroot door artikeltjes in de regionale en lokale krant en door de regionale radio-omroep.

PROJECT: HERSTEL VENVEGETATIE IN HET BEGRAZINGSGBIED DE PASTOORSWEI

De Pastoorswei is een begrazingsgebied dat ligt in het noorden van het Schuitwaterreservaat. Dit begrazingsgebied wordt gekenmerkt door een grote verscheidenheid aan biotopen.

Het is een afwisseling van heidevelden, vennen, schraalgraslanden, naald- en loofbossen. De vennen gingen in de jaren '80 en '90 steeds verder in kwaliteit achteruit. Sinds 1992 is het

over het veen verspreid. De vegetatie bestond uit Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) en opslag van berk met hier en daar Kleine zonnedaauw (*Drosera intermedia*) en Dopheide (*Erica tetralix*).

WERKZAAMHEDEN EN RESULTATEN

Door op kleinschalige wijze te plaggen proberen de werkgroep en Staatsbosbeheer een waardevolle ven- en vochtige heidevegetatie te krijgen. Het eerste proefvlak van 12 bij 15

PROJECTEN

De afgelopen 10 jaar zijn meer dan 60 projecten aangepakt. Bij de meeste projecten is het initiatief gekomen uit de werkgroep. In samenspraak met de eigenaar wordt bij de grotere projecten een plan van aanpak en een einddoel opgesteld.

De diversiteit aan werkzaamheden is groot. Hieronder volgt een korte bloemlezing van een aantal projecten van de afgelopen jaren waarna op twee projecten nader wordt ingegaan.

eigenaar

Gemeente Grubbenvorst
Gemeente Sevenum
Gemeente Horst
Limburgs Landschap
Limburgs Landschap
particulier
particulier
particulier
Nederlandse Spoorwegen
Staatsbosbeheer
Staatsbosbeheer
Waterschap

projectomschrijving

aanplant wilgen langs Salderbeek Grubbenvorst
knotten wilgen Heesbeemd Sevenum
aanleg en onderhoud van wand voor solitaire bijen Zwarteplakweg
herstel voormalig schraalgrasland Kaldenbroek Grubbenvorst
opslag verwijderen rondom poel Kaldenbroek Grubbenvorst
onderhoud meidoornhaag Kaldenbroek Grubbenvorst
onderhoud hoogstamboomgaard Grubbenvorst
knotten eiken Houthuizerweg Lottum
knotten haagbeuken Stationsweg Grubbenvorst
herstel trilveenvegetatie Schuitwaterreservaat Broekhuizen
herstel venvegetatie Pastoorswei Schuitwaterreservaat
knotten wilgen Maasveldweg Broekhuizen

meter is in 1992 handmatig geplagd. Het plag-sel is gebruikt om de aanwezige greppels te dichten.

Na anderhalf jaar waren al verschillende kenmerkende plantensoorten zoals Kleine zonnedaauw, Tormantil (*Potentilla erecta*), Blauwe en Geelgroene zegge (*Carex panicea* en *Carex oederi* subsp. *oedocarpa*) verschenen (zie tabel I).

Na werkzaamheden van de werkgroep in 1993, 1995, 1996 en 1997 en van SBB in 1997 is het project voor een belangrijk deel klaar.

HET RESULTAAT

Dit ven was in het begin van de jaren '90 voor bijna 100% overwoekerd met Pijpenstrootje en opslag van berk en Vuilboom. Vanaf 1992 zijn de werkgroep van het IVN 'de Maasdorpen' en Staatsbosbeheer bezig door middel van plaggen, een vochtige heide- en venvegetatie terug te krijgen. De resultaten na 6 jaar beheer zijn boven verwachting.

Kwamen er in 1991 nog maar drie soorten van de rode plantenlijst van Limburg voor, nu is dit aantal gestegen naar 14 waarvan ook nog vier soorten opgenomen zijn in de rode lijst van Nederland. Het betreft Moeraswolfsklauw (*Lycopodiella inundata*), Bruine snavelbies (*Rhynchospora fusca*), Moerashertshooi (*Hypericum elodes*) en Grondster (*Illecebrum verticillatum*). Het terreintje heeft zich dan ook wat betreft de flora ontwikkeld tot één van de meest waardevolle van het Schuitwaterreservaat.

De ontwikkeling betreffende storingssoorten zoals Pijpenstrootje, Knolrus (*Juncus bulbosus*) en Moerasstruisgras (*Agrostis canina*) valt mee. Deze soorten nemen wel langzaam toe maar alleen daar waar sprake is van te veel recreatiedruk en/of op hoger gelegen plekken.

De oudste plekken die geplagd zijn ontwikkelen zich nu tot het Dopheide-verbond (*Eriophorum tetralicis*) en dan met name de Associatie van Moeraswolfsklauw en Bruine snavelbies (*Lycopodiella-Rhynchospora* alba-fuscae).

Wat betreft de fauna zijn in en bij de vennen onder andere aangetroffen:

Levendbarende hagedis (*Lacerta vivipara*), Heikikker (*Rana arvalis*), Kleine watersalamander (*Triturus vulgaris*), Kamsalamander (*Triturus cristatus*) en de kenmerkende insectensoorten Groentje (*Callophrys rubi*), Basterdzandloopkever (*Cicindela hybrida*), Boszandloopkever (*Cicindela sylvatica*) en Veldkrekkel (*Gryllus campestris*).

PROJECT: HERSTEL TRILVEENVEGETATIE ZUID-MOERAS; WERKZAAMHEDEN VANAF 1996

FIGUUR 5

Zagen wilgenopslag trilveen
Schuitwaterreservaat (1994).

Het Schuitwaterreservaat is vermaard om haar verschillende verlandingsstadia. Het is een van de weinige gebieden in Nederland waar je bijna alle verschillende verlandingsstadia die Nederland rijk was aantrof en in mindere mate nog kunt aantreffen. Trilvenen behoren tot een kwetsbare plantengemeenschap die niet alleen in Nederland maar ook in de rest van Europa zeldzaam is.

BEHEERSWERKZAAMHEDEN

Er is een proef gedaan in 1996/1997 met een mesotroof trilveen in het zuidmoeras. Het trilveen werd sterk bedreigd door de opslag van met name Grauwe wilg. De werkzaamheden bestonden uit het tot op de grond afzagen van de wilgenopslag.

De terreinomstandigheden waren zodanig dat groot materieel niet kon worden ingezet

TABEL I

Overzicht planteninventarisatie kavel 31c ven, Schuitwater.

Gemiddelde bedekking (%) van een aantal kenmerkende hogere planten en veensoorten ssp. In een geplagd vlak (1992).

Planten	Latijnse naam	1991	1993	1994	1996	1997	1998	Toe-/afname
Pijpenstrootje	<i>Molinia caerulea</i>	90%	2%	5%	8%	10%	10%	toename
Knolrus	<i>Juncus bulbosus</i>	1%	10%	30%	20%	5%	5%	sterk wisselend
Dopheide	<i>Erica tetralix</i>	1%	1%	0,5%	1%	2%	4%	sterke toename
Veenpluis	<i>Eriophorum angustifolium</i>	3%	0%	<1%	<1%	<1%	1%	toename
Veenmos	<i>Sphagnum</i> sp.	5%	0%	1%	3%	1%	3%	wisselend
Kleine zonnedaauw	<i>Drosera intermedia</i>	0%	2%	10%	35%	45%	50%	sterke toename
Tormantil	<i>Potentilla erecta</i>	0%	<1%	<1%	1%	1%	1%	toename
Blauwe zegge	<i>Carex panicea</i>	0%	<1%	1%	2%	2%	2%	lichte toename
Geelgroene zegge	<i>Carex oederi</i> subsp. <i>oedocarpa</i>	0%	<1%	<1%	<1%	<1%	<1%	afname
Moerasviooltje	<i>Viola palustris</i>	0%	<1%	<1%	<1%	<1%	<1%	toename
Moerasstruisgras	<i>Agrostis canina</i>	0%	0%	2%	5%	8%	10%	toename
Waternavel	<i>Hydrocotyle vulgaris</i>	0%	0%	<1%	<1%	<1%	<1%	toename
Witte snavelbies	<i>Rhynchospora alba</i>	0%	0%	0%	0%	5%	10%	sterke toename
Veeltstengelige waterbies	<i>Eleocharis multicaulis</i>	0%	0%	0%	0%	1%	2%	toename
Struikheide	<i>Calluna vulgaris</i>	0%	0%	0%	0%	<1%	<1%	toename
Moeraswolfsklauw	<i>Lycopodiella inundata</i>	0%	0%	0%	0%	<1%	<1%	toename
Bruine snavelbies	<i>Rhynchospora fusca</i>	0%	0%	0%	0%	0%	1%	toename
Onbegroeid		5%	80%	45%	25%	12%	5%	afname

Het geïnventariseerde gebied meet 10 bij 14 meter.

De bedekking van een bepaalde plantensoort is geschat en uitgedrukt in een percentage van de totale oppervlakte (140 m²).

Wordt een plantensoort schaars aangetroffen, dan is dit weergegeven met een bedekkingspercentage van minder dan 1% (<1%).

De inventarisatie van 1991 betreft de oorspronkelijke vegetatie. In 1992 is het geïnventariseerde gebied handmatig geplagd (tussen de 5 tot 10 cm diepte).

FIGUUR 6
Terugkeer Slangewortel na herstelbeheer op
trilveen Schuitwaterreservaat (1996).

en er alleen gewerkt kon worden als er een dik pak ijs lag. Van het snoeihout zijn kooien gemaakt op een hoger gelegen gedeelte.

RESULTATEN

De oppervlakte van het trilveen met haar kenmerkende begroeiing is 4 maal zo groot geworden.

De successie naar soortenarm wilgenbroekbos is stopgezet. Hiervoor in de plaats komt een soortenrijk trilveen, waarin vooral soorten als Slangewortel (*Calla palustris*), Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*), Harig wilgenroosje (*Epilobium hirsutum*), Blonde egelskop (*Sparganium erectum* subsp. *neglectum*), Grote lisdodde (*Typha latifolia*), Holpijp (*Equisetum fluviatile*) en diverse zeggen sterk op de voorgrond treden. De plantengemeenschappen die te herkennen zijn, behoren tot de Riet-klasse (*Phragmitetea*). Te onderschei-

den zijn het Waterscheerling-verbond (*Cicution Virosae*) met als kensoorten Waterscheerling (*Cicuta virosa*), Hoge cyperzegge (*Carex pseudocyperus*), Slangewortel en Pinksterbloem (*Cardamine pratensis*) en het Riet-Verbond (*Phragmition*) waarbij met name de Holpijp-associatie duidelijk herkenbaar is.

TENSLLOTTE

De voorbeelden geven aan dat werkgroepen die in de natuur op kleinschalige wijze bezig zijn met beheer prachtige resultaten kunnen laten zien. De werkgroep vrijwillig landschapsbeheer van het IVN 'De Maasdorpen' heeft al meer dan 10 jaar gewerkt aan tientallen grotere en kleinere beheerprojecten. Hiervoor is de goede samenwerking met terreineigenaren zoals met Jan Teeuwen van Staatsbosbeheer en Gerard Evenhuis van Stichting het Limburgs Landschap en met gemeenten onontbeerlijk. IKL zorgde al die ja-

ren voor goed gereedschap. Maar het belangrijkste blijven de tientallen vrijwilligers die ieder jaar op een zaterdagochtend in het vroege voor- en late najaar de handen uit te mouwen steken.

DANKWOORD

Dank aan Wiel van de Linden voor het geven van aanvullende informatie en een aantal foto's; Jan Teeuwen voor het beschikbaar stellen van een aantal dia's van het vrijwilligerswerk en tenslotte Eleonore Teitsma voor het kritisch doorlezen van de tekst.

SUMMARY

IVN 'DE MAASDORPEN'; OVER TEN YEARS OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT BY VOLUNTEERS

IVN 'de Maasdorpen' is a branch of a large Dutch society for nature studies, and coordinates environmental management by volunteers in the municipalities of Grubbenvorst, Sevenum, Horst and Broekhuizen in northern Limburg. From 1992 on, its activities have concentrated on two nature reserves owned by Staatsbosbeheer (Schuitwaterreservaat) and Het Limburgs Landschap (Kaldenbroek).

This article discusses the results of two projects that took place in the Schuitwater conservation area. The first involved the restoration of moorland vegetation, while the second aimed to restore the marshland vegetation of a former meander of the river Meuse. Thanks to the efforts of the IVN volunteers, many endangered plant species are now returning to these areas.